

Advokatforeningen

NATURVERNFORBUNDETS INNSPILL TIL SIVILSAMFUNNETS RETTSSTATSMELDING 2025

Naturvernforbundets takker for muligheten til å gi innspill til Sivilsamfunnets rettsstatsmelding 2025. Vårt innspill er tredelt:

1. Begrensninger i myndighetens maktutøvelse

Naturvernforbundet ønsker å rette oppmerksomheten mot svak gjennomføring av Århuskonvensjonens bestemmelser i Norge. Konvensjonen, som gir rett til miljøinformasjon, deltakelse i miljøbeslutninger og adgang til klage og domstolsprøving, er sentral for å sikre demokratisk kontroll med miljøforvaltningen. Til tross for at Norge ratifiserte konvensjonen i 2003, viser det seg at flere av rettighetene ikke er tilstrekkelig ivaretatt i praksis.

Tilgangen til miljøinformasjon og offentlige beslutningsprosesser er fortsatt fragmentert og krevende. Informasjon om relevante møter, høringer og klageinstanser er spredt på ulike nettsider uten helhetlig oversikt, noe som vanskeliggjør deltakelse for både sivilsamfunn og enkeltpersoner. Vi etterlyser derfor en samlet digital plattform som gir oversikt over miljørelaterte høringer, møter og klageadgang.

Et særlig sårbart punkt er hvordan kommunene håndterer miljørettigheter i praksis. Kommunene forvalter mange av de viktigste beslutningene knyttet til arealbruk, naturinngrep og lokal forurensning, men mangler ofte ressurser og kompetanse til å ta disse beslutningene og ivareta miljørettigheter. Ofte har kommunene ikke oversikt over egne forpliktelser etter Århuskonvensjonen, og systemene for informasjon, varsling og klageadgang varierer mellom kommuner. Dette skaper forskjellsbehandling, rettsusikkerhet og svekker den nasjonale oppfyllelsen av miljørettigheter.

Statsforvalteren har en viktig rolle som tilsynsmyndighet og klageinstans, men praktiseringen varierer, og det finnes i dag ingen systematisk kontroll med kommunenes etterlevelse av miljørettighetene. Det er derfor behov for tydeligere statlige føringer, bedre tilsyn og støttesystemer som sikrer lik tilgang til miljøinformasjon og medvirkning på tvers av kommunegrensene.

Når det gjelder klage og domstolsprøving, er det særlig økonomiske barrierer som reiser spørsmål ved om konvensjonens krav om reell og rimelig tilgang til rettssystemet er oppfylt. Kostnadene ved å føre miljøsaker for retten har økt markant de siste årene, og risikoen for å bli idømt motpartens sakskostnader kan virke klart avskrekkende. Dette gjelder selv i saker som reiser viktige prinsippspørsmål og hvor vi handler i allmennhetens interesse. Det vises til saker som Førdefjorden og lisensfelling av ulv, hvor selv delvis medhold ikke førte til full kompensasjon for miljøorganisasjonens saksomkostninger.

Rettspraksis viser manglende forutsigbarhet og inkonsistent anvendelse, særlig i tingrettene, når det gjelder sakskostnadsansvar i miljøsaker. Det pekes også på at domstolene i liten grad viser til Århuskonvensjonen, noe som tyder på lav bevissthet om forpliktelsene etter denne internasjonale avtalen. Vi etterlyser derfor lovendringer som presiserer at miljøsaker som hovedregel skal være

unntatt fra ordinært sakskostnadsansvar, samt eksplisitte henvisninger til Århuskonvensjonen i tvisteloven, blant annet § 20-2 (3).

Et annet forslag som kan styrke rettssikkerheten og redusere økonomiske og kompetansemessige barrierer, er etableringen av en spesialisert miljødomstol eller en uavhengig klagenemnd for miljøsaker. Dette vil kunne sikre både bedre kompetanse og mer tilgjengelige prosesser for behandling av komplekse miljøsaker. En slik løsning er anbefalt av FNs spesialrapportør og støttet av flere sivilsamfunnsaktører.

Avslutningsvis uttrykkes det et tydelig behov for bedre offentlig statistikk og transparens i miljøsaker, inkludert domstolsavgjørelser. I dag finnes det ingen samlet oversikt over slike saker, og ikke alle relevante avgjørelser er tilgjengelige via Lovdata. Dette svekker muligheten for å overvåke rettsutviklingen og kvalitetssikre myndighetenes praksis på miljøområdet.

2. Effektiv og rettferdig implementering og håndheving av miljørelaterte reguleringer

Norge har et økende etterslep i implementeringen av EU-rettsakter gjennom EØS-avtalen. Per januar 2025 var 559 rettsakter vedtatt i EU, men ennå ikke innlemmet i EØS-avtalen, noe som representerer et av de høyeste nivåene siden 2019. Naturvernforbundet er opptatt av at manglende implementering av reguleringer som skal styrke miljøhensyn, svekker rettsenhet og forutsigbarhet for både borgere og næringsliv, og det kan føre til ulik praktisering av rettigheter og plikter sammenlignet med EU-landene.

For å styrke rettsstaten og sikre like rettigheter og plikter for alle borgere og virksomheter er det avgjørende at Norge reduserer etterslepet i implementeringen av miljørelaterte EU-rettsakter.

Videre handler Norge i strid med EU regelverk. Norges vannforskrift er i strid med intensjonene til EUs rammedirektiv for vann (vanndirektivet).¹ Norge bør oppdatere vannforskriftens § 12 i tråd med uttalelsen til EFTA-domstolen som slår fast at det gjelder et generelt forbud mot forringelse av vannressurser og at det bare kan gjøres unntak dersom det foreligger «tvingende allmenne hensyn».

3. Behandling av sivilrettslige konflikter

Fra 1. juli 2024 må forbrukere betale gebyr for å klage til Forbrukertilsynet og Forbrukerklageutvalget, henholdsvis 255 og 1277 kroner. Dette bryter med Forbrukertilsynets egne anbefalinger og gjør Norge til det strengest regulerte landet i Norden for denne typen klageadgang. I våre naboland er klageordningene enten gratis eller gebyrene refunderes i ulike tilfeller, for eksempel ved medhold eller forlik.

Gebyret er innført for å redusere saksinngangen til Forbrukertilsynet og Forbrukerklageutvalget, men høye klagegebyrer hindrer forbrukeres reelle tilgang til tvisteløsning og undergraver deres rettigheter. Det rammer særlig de svakeste og gjør det lite sannsynlig at forbrukere klager på produkter med lav verdi, selv om de er miljøskadelige eller har svært dårlig kvalitet. Dermed reduseres forbrukernes mulighet til å avdekke produsenter som setter dårlige og kortlivede produkter på markedet, noe som fører til unødvendig forsøpling og svekker omstilling til sirkulær økonomi. Naturvernforbundet mener at klageordningen må være lavterskel og gratis for å sikre forbrukerrettigheter, rettssikkerhet og produsentansvar samt for å beskytte miljøet mot unødvendig avfall.

¹ <https://naturvernforbundet.no/content/uploads/2025/04/09.04.25-Brev-til-KLD-Oppfølging-av-EFTA-domstolens-tolkningsuttalelse.pdf>.

Med vennlig hilsen
Naturvernforbundet

Van Canegem Sofie

Sofie Van Canegem
fagrådgiver sirkulær økonomi, plast og forbruk